

TRACTATUS DE VIRTUTIBUS.

DISSEREMUS 1°. de Virtute generatim, & præcipua illius divisione; 2°. de moralibus; 3°. de theologicis virtutibus.

DISSERTATIO I.

De Virtute generatim.

QUÆRES 1°. quomodo definiatur virtus.
Respondeo eam variè à variis definiri. Ipsam describit Augustinus amoris ordinem, sive ordinatam dilectionem. *Mihi videtur, inquit, quoddam definitio brevis & vera virtutis, ordo est amoris.* (Lib. 15. de civit. Dei, cap. 22. tom. 7. pag. 406.) Id est virtus in eo consistit, ut singula in suo diligantur ordine, nempe Deus super omnia & in omnibus, cetera verò propter ipsum. Eandem notionem aliis verbis sic exhibet: *Ut breviter generaliterque complectar quam de virtute habeam notionem,*

virtus est caritas quæ id quod diligendum est diligitur. (Epist. 167. cap. 4. n. 15. tom. 2. pag. 600.) Virtus, inquit idem Doctor, in hac vita non est nisi diligere quod diligendum est: quid autem eligamus quod præcipue diligamus, nisi quod nihil melius invenimus? Hoc est Deus, cui si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. (Epist. 155. ad Macedonium, n. 13. tom. 2. pag. 540.)

Eandem virtutis definitionem, tanquam à sapientibus viris traditam, admittit Cardinalis Bona: *Virtutem, inquit, nihil aliud esse quam ordinem amoris, peccatum verò inordinationem amoris viri sapientes definiunt: non est enim virtus in hac vita, nisi ordinatè diligere quod diligendum est.* (Lib. de principiis vitæ christiæ, part. 2. n. 38. pag. 96. edit. in-4o. Antwerp. an. 1677.)

A Theologis cum S. Thomas vulgò definitur virtus: *Bona qualitas mentis quæ rectè vivitur, quæ nemo malè utitur.* (1. 2. q. 55. art. 4.)

Quæres 2°. quotuplici sensu accipi queat virtutis nomen.

Resp. duplici modo, nimirum vel pro virtutis actu, vel pro illius habitu: *Quandoque virtus, ait S. Thomas, dicitur actus ejus, quandoque autem ipse habitus.* (1. 2. quest. 55. art. 1.) Virtutis nomen sub priori respectu spectatum, intelligi potest vel de actu qui ex habitu procedit, ut sæpè fit apud S. Thomas; vel de actibus qui habitum præcedunt, ad eumque comparant; quo posteriori sensu non semel ab Augustino usurpatur. In sequenti propositione virtutis vocabulum latiori sensu accipimus, tum scilicet pro illius habitu, tum pro actibus qui ad eum præparant, tum pro iis qui ex habitu proficiuntur.

PROPOSITIO.

Nulla est vera virtus, quæ ex dilectione Dei saltem incohata non prodeat.

Nota. Veras virtutes eas dicimus, quæ non ex officio tantum & sine proximo, sed præsertim ex sine ultimo commendantur. Hanc regulam statuit Augustinus Julianum sic alloquens: *Noveris itaque, non officiis, sed finibus, à virtutibus discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est; finis verò propter quod faciendum est. Cum itaque facti homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facti propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officiis separasti, & virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti.* (Lib. 4. contra Julianum, cap. 3. n. 21.)

His præmissis, nostra propositio multiplici argumentorum genere munienda est.

ARG. I. Ex Apostolo.

Si habuero omnem fidem, inquit Apostolus, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum; & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam caritatem, autem non habuero, nihil mihi prodest: (1. Cor. 13. v. 2. & 3.) Postò nulla est vera virtus quæ æquatènis non profit: atqui, teste Apostolo, quidquid operamur sine caritate, sive dilectione Dei, nihil prodest; ergo sine aliqua caritate nulla est vera virtus. Illud argumentum sic adhibet S. Thomas: *Ex Apostolo nulla virtus sine caritate prodest, sed vera virtus multum prodest secundum illud Sapientiæ: (cap. 8.) Sobrietatem & justitiam & prudentiam & virtutem docet, quibus utilius nihil est in vita hominibus; ergo sine caritate vera virtus esse non potest.* (2. 2. quæst. 23. art. 7. in sed. contrâ.)

ARG. II.

ARG. II. Ex Patribus & antiquis Theologis.

S. Chrysostomus: *Virtutis principium ac finis est caritas; hanc habent radicem.* (hom. 23. in Epist. ad Rom. cap. 13. n. 3. tom. 9. pag. 690.)

S. Augustinus jam laudatus, *Virtus, inquit, est caritas quæ id quod diligendum est diligimus.* Eam verò definitionem virtutibus cardinalibus accommodans, ipsas nonnulli varias amoris Dei formas esse pronuntiat: *Quare, inquit, definire etiam sic licet, ut temperantiam dicamus esse amorem Deo sese integrum incorruptumque servantem; fortitudinem, amorem omnia propter Deum facile perferentem; justitiam, amorem Deo tantum servantem & ob hoc bene imperantem ceteris quæ homini subjecta sunt; prudentiam, amorem bene discernentem ea quibus adjuvetur in Deum, ab iis quibus impedi potest.* (Lib. de moribus Eccles. cap. 15. n. 25. tom. 1. pag. 697.)

S. Prosper: *Multa laudabilia atque laudanda possunt in homine reperiri, quæ sine caritatis medullis habent quidem pietatis similitudinem; sed non habent veritatem.* (Epist. ad Rufinum, cap. 8.)

Leo Magus caritatem appellat matrem omnium virtutum: (Serm. 8. in Epiphani.) *Nudæ sunt, inquit, sine caritate virtutes; nec potest dici in quantalibet morum excellentia virtuosum, quod non dilectionis partus ediderit.* (Serm. 10. in Quadrage. c. 3.)

S. Cæsarius Arelatenfis: *Quomodo caro sine anima vivere non potest, sic reliquæ virtutes sine caritate ... veritatem habere non possunt.* (hom. 36. tom. 8. Biblioth. Patrum, pag. 855. col. 2.)

S. Gregorius Magnus: *Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis.* (hom. 27. in Evang. tom. 1. pag. 1560. n. 1.)

S. Joannes Damascenus ait *Matrem bonorum,*
Tom. VI.

magistramque omnis virtutis effatricem esse caritatem. (Tom. 2. pag. 50.)

S. Eligius Episcopus Noviodunensis: Caritas est mater, fons, origo omnium virtutum. (hom. 11. tom. 12. Biblioth. Patrum, pag. 313.)

S. Laurentius Justinianus: Sine caritate ceteræ virtutes non reputantur esse virtutes, (in ligno vitæ de carit. cap. 3. pag. 25. edit. Lugd. an. 1628.)

Hildeburtus Cenomanensis Episcopus, quem S. Bernardus vocat columnam fidei: Si aliqua virtus est quæ non sit sub caritate, desinit esse virtus. (Serm. 7. in can. Domin. pag. 432. edit. an. 1708.) Caritas est radix omnium virtutum; pereunte itaque radice, pereunt & rami. (Serm. 2. in fest. S. Stephani; ibid. pag. 630.)

Petrus Blesensis: Illud admiratione dignum est, quod sine caritate nihil est virtus, & ipsa unicuique virtuti exhibet ut virtus sit. (Lib. de carit. cap. 11. cujus titulus est, quod omnes virtutes ex caritate sunt, pag. 519. edit. an. 1672.)

Ricardus Victorinus: Caritas non tam virtus potens, quam virtutum potentia dicenda est, eo quod ab illa omnes accipiant, ut verè virtutes sint. (Lib. de gradibus caritatis, cap. 1. pag. 350.)

S. Bernardus: Quid absque illa (caritate) bonum suscipitur? fides? sed nec si montes transferat. Scientia? sed nec illa quæ linguis hominum loquitur & Angelorum. Martyrium? sed nec si tradero, inquit, corpus meum, ita ut ardeam; nec absque illo quodlibet bonum suscipitur, nec cum illa quodlibet exiguum respicitur. (Traç. de moribus & officio Episcoporum, cap. 3. n. 9.)

S. Thomas: Patet quod vera virtus simpliciter est illa quæ ordinat ad principale bonum hominis (nempe Deum), ... & sic nulla vera virtus esse potest sine caritate. (2. 2. quæst. 23. art. 7. Caritas comparatur fundamento & radici, in quantum ex ea sustentantur & nutriuntur omnes aliæ virtutes. (Ibid. art. 8. ad 2.)

Docent itaque SS. Patres & veteres Theologi 1°. Caritatem esse omnium virtutum principium, matrem, fontem, originem, radicem; 2°. sine caritate reliquas virtutes veritatem habere non posse; 3°. sine caritate nihil posse dici virtuosum, nec quodlibet bonum suscipi; ergo, juxta ipsorum mentem, sine caritate, sive dilectione Dei saltem inchoatâ, nulla esse potest vera virtus.

ARG. III. Ex Censuris Apologiæ Casuistarum.

In eo quidem infelici opere multa sunt reprehensione digna; sed nihil bonorum omnium indignationem magis commovit, quam ista propositio: Nous n'approuvons pas les erreurs de ceux qui tiennent pour maximes, que les Chrétiens doivent en toutes leurs actions aimer Dieu, & qu'il n'y a point d'action vertueuse, si elle n'est commandée par la charité. (Apolog. Casuist. pag. 165.)

Doctrinam hanc damnarunt clarissimi Galliæ nostræ Præsules: Cette doctrine, inquit Vicarii generales Cardinalis de Retz, Episcopi Parisiensis, en tant qu'elle condamne d'erreur l'opinion qui soutient que les Chrétiens doivent en toutes leurs actions aimer Dieu, & qu'il n'y a point d'action vertueuse, si elle n'est commandée par la charité, est téméraire & injurieuse à plusieurs Peres de l'Eglise. (Cens. Apolog. Casuist. an. 1658. die 3. Oâob.)

S. Paul, inquit D. de Levi de Ventadour, Archiepiscopus Bituricensis, écrit que tout soit fait dans la charité, parce que sans la charité on ne peut plaire à Dieu, & que c'est cette divine vertu qui, comme la forme de toute vertu, rend les hommes vertueux. (Cens. Apolog. Casuist. an. 1659. die 6. Febr.)

N'est-ce pas corrompre les eaux de cette divine source, (la loi de Dieu) ait D. de Janson, Diniensis primum, & deindè Bellocensis Episcopus & Cardinalis, & éteindre les plus beaux rayons

de cette lampe immortelle, que de soutenir, comme fait cet Auteur (le Père Pirot), que c'est une erreur de dire, qu'il n'y a point d'action vertueuse, si elle n'est commandée par la charité? (Cens. Apolog. Casuist. an. 1659. die 6. Maii.)

Præfati itaque Ecclesiæ Gallicanæ Præsules Casuistarum defensionem, tanquam Patribus injuriosam & à lege divina alienam, in eo maxime reprehendunt, quòd erroris insinularet eorum sententiam, qui nullum virtutis actum admittunt, nisi à caritate prodierit; iisdem ergo Pastoribus persuasum erat, & Patribus & legi divinæ contentaneam esse doctrinam quæ sine amore Dei, nullum esse virtutis actum, ac proinde nullam virtutem veram affirmat.

ARG. IV. Ex Rationibus Theologicis.

1°. Vera virtus dici non potest quæ debito fine ultimo caret: atqui hoc videri laborat quidquid divinæ dilectione omnino destitutum est; siquidem ordinatio debita ad finem, inquit S. Thomas, est per caritatem. (2. 2. quæst. 23. art. 7. ad 2.) Sola caritas est, ait Cardinalis Bellarminus, quæ finem ultimum summumque bonum, tanquam objectum proprium respicit, atque ad illud movet & ordinat actus virtutum omnium reliquarum. (Lib. 5. de justis. cap. 15.)

2°. Cum illud definitionibus proprium sit, ut rerum naturam declarent, certum est amorem Dei ad veræ virtutis naturam pertinere, si in ejus definitione includatur: atqui amorem Dei in virtutis definitione contineri patet ex istis Augustini verbis: *Definitio brevis & vera virtutis, ordo est amoris*; (vide supra) ergo, &c.

3°. Quas admittunt veras sine dilectione Dei virtutes, easdem adversarii contendunt steriles & infructuosas esse apud Deum: atqui veræ cuilibet virtuti suum aliquod competere meritum docent SS. Patres. Quod quidem non intelligendum est,

quasi omnis virtutis actus vitam æternam de condigno mereatur; hoc quippe meritum ad solos pertinet justos; sed quia omnis actio virtutis Deo placet, ad justitiamque consequendam saltem remotè præparat: dicebat enim Julianus *virtutes omnes affectus esse per quos aut fructuosè aut steriliter boni sumus*. Vanam autem illam distinctionem sic repellit Augustinus: *Dici non potest quantum te ista fallat opinio, quæ dixisti virtutes omnes affectus esse, per quos aut fructuosè aut steriliter boni sumus. Fieri enim non potest ut steriliter boni sumus; sed boni non sumus quidquid steriliter sumus: . . . nullo modo igitur homines sunt steriliter boni; sed qui boni non sunt, possunt esse alii magis, alii minus mali.* (Lib. 4. contra Julian. cap. 3. n. 22.) Et iterum Juliano dicenti: *Ego steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciundo bona quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam,* respondet S. Doctor: *Quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona & sine ullo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc scio quia non ea facit voluntas bona; voluntas quippe infidelis & impiã non est bona. Dicantur secundum te hujusmodi voluntates arbores bonæ; sufficit quod apud Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ.* (Ibid. n. 33.)

Docet pariter S. Thomas nullam actionem deliberatam sine quodam merito vel demerito esse. Boetius ultimo dicitur: *Omnia quæ fiunt adducet Dominus in judicium, sive bonum, sive malum: sed judicium importat retributionem, respectu cuius meritum vel demeritum dicitur; ergo omnis actus bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.* (1. 2. quæst. 21. art. 4. in argumento.) Hujus autem assertionis fundamentum sic assignat: *Totum quod homo est, & potest, & habet, ordinandum est ad Deum; & ideo omnis actus hominis bonus vel malus, habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.* (Ibid. in respons. ad 3.)

COROLLARIUM.

Ex eo quòd SS. Doctores pro veris virtutibus eas tantum habeant, quæ ex amore Dei, tanquam ex principio, nascuntur, sic concludit D. de Montazeri, in egregio Pastoralis documento an. 1772. *Dès que les SS. Docteurs ne reconnoissent point de vraies vertus à tous égards, que celles qui ont l'amour de Dieu pour principe, & sa gloire pour fin, à combien plus forte raison doit-on le penser des vertus considérées sous le caractère propre des vertus véritablement chrétiennes?* (pag. 39. édit. in-40.) Cujus veritatis luculentam hanc rationem præmittit ibidem pag. 37: *Des vertus ne peuvent être véritablement chrétiennes, sans être animées de l'esprit de J. C. & l'esprit de J. C. est essentiellement un esprit d'amour, qui nous rend les enfans adoptifs de Dieu, & qui nous le fait appeler notre Père. Toutes les Ecritures, tous les SS. Pères, toute l'analogie du Christianisme déposent en faveur de ce principe.*

Solvuntur objecta.

Obj. 10. Si absque caritate nulla sit vera virtus, nullum erit inter virtutes discrimen: atqui tamen à se invicem distinguuntur; ergo; &c.

Resp. Neg. maj. Licet enim omnes virtutes à caritate, tanquam radice, pullulent, eundemque finem ultimum, nempe Deum, habeant, suis tamen objectis, suis officiis, suis actibus & proximis finibus distinguuntur. Aliud & aliud est virtutum objectum, diversa earum officia, actusque diversi; qui scilicet prudentiæ actum exercet, non eo ipso exercet actum justitiæ, fortitudinis & temperantiæ. Quod enim ait Gregorius Magnus de præceptis dominicis, *multa sunt & unum; multa per diversitatem operis; (quod imperatur) unum in radice dilectionis; idem de virtutibus dici potest;*

nam, pergit S. Doctor, sicut multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una caritate generantur. (Vide Homil. de comm. Apost.) Quemadmodum igitur multi arboris rami, licet ex eadem radice pullulent, nihilominus à se invicem distincti sunt; ita singulæ virtutes, quamvis ex communi amoris Dei quasi radice nascuntur, id non obstat quominus inter eas vera sit distinctio. Quod quidem per se satis apertum est de virtutibus moralibus.

Quod spectat ad virtutes theologicas, ita se habet: fides versatur circa Deum, prout est summa veritas; spes fertur in Deum, quatenus est summum bonum, sed absens & aliquando possidendum: caritas autem quamdam importat cum eo bono conjunctionem. *Dicendum*, inquit S. Thomas, *quoddam idem bonum est objectum caritatis & spei; sed caritas importat unionem ad illud bonum, spes autem quamdam distantiam ab eo.* (2. 2. q. 23. art. 6. ad 3.) Id fufius expositum videas in Tractatu de Pœnitentia, ubi agitur de amore ad obtinendam justificationem requisito.

Obj. 20. Habitus moraliter boni ex parte tum objecti, tum finis, sunt veræ virtutes: atqui virtutes, quamvis sine ulla Dei dilectione, sunt habitus moraliter boni, etiam ex parte finis; ergo sine Dei dilectione sunt veræ virtutes.

Resp. Dist. min. Sunt habitus moraliter boni, etiam ex parte finis proximi qui potest esse bonum aliquod particulare, conc. min. ex parte finis ultimi, neg. min.

Finis proximus virtutis illud dicitur ad quod virtus immediatè tendit, v. g. justitia eò proximè spectat, ut reddatur unicuique quod suum est; finis autem ille profecto bonus est. Finis ultimus est bonum propter quod agitur, & in quo sistit ac quiescit operans. Porrò solus Deus, ut potè summum bonum, legitimus est finis ultimus hominis. Ad eum verò non tenditur, nisi per dilec-

tionem. Per caritatem, inquit S. Thomas, ordinantur actus omnium aliarum virtutum ad ultimum finem, & secundum hoc ipsa dat formam actibus omnium aliarum virtutum, & pro tanto dicitur esse forma virtutum. (2.2. quæst. 23. art. 8. in corp.)

Obj. 3°. Licitum est virtutem sectari propter id quod Deo placet: atqui moralis honestas virtutis Deo placet; ergo licitum est virtutem propter solam ipsius honestatem sectari; ac proinde vera erit virtus, etiam absque ulla Dei dilectione.

Resp. 1°. Retorqueo argumentum: Licitum est virtutem sectari propter id quod Deo placet: atqui Deo placitum est ut famæ nostræ consulamus, utque vitæ subsidia nobis provideamus; ergo licet virtutem eo tantum consilio colere, ut bonam famam aut vitæ necessaria facilius comparemus. Quis verò sapiens hujusmodi virtutem dixerit esse veram?

Resp. 2°. Dist. maj. Licitum est virtutem sectari propter id quod Deo placet, si illud eo modo & ordine appetatur qui Deo placeat, conc. sectus, neg.

Potriò Deo non potest non displicere, ut bona qualibet creata, qualis est humanæ vitæ honestas, propter seipsa & tanquam finis ultimus exquirantur; quia nihil horum est summum hominis bonum. Idcirco S. Augustinus inter vitia recenset non solum illas virtutes quæ propter istius vitæ temporalis commoda, sed etiam eas quæ propter seipsas, id est, propter ipsius virtutis pulchritudinem & honestatem appetuntur, neque ad Dei gloriam referuntur. Licet à quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc instatæ & superbæ sunt; & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt. (Lib. 19. de civit. Dei, c. 25.)

Veritatem hanc sic adstruit Guillelmus Parisiensis Episcopus: Hujusmodi virtus vel bonitas, inquit, via est: via autem non est quærenda prop-

ter se; quare non quærenda est ejusmodi virtus propter se tantum;... esto quod aliquis quærat eam propter se, ut, eâ obtentâ, quiescat in ea; numquid non male faciet, cum sit natus & creatus ad magis bonum? (Tract. de Virtutibus, cap. 2. pag. 110. col. 2.)

Alias quasdam difficultates solvimus in Tractatu de Pœnitentia, ubi agitur de amore spei, & in Tractatu de Actibus humanis, in controversia de actionibus ad Deum, tanquam finem ultimum, ex aliquo Dei amore referendis. Quæstiones enim illæ plurimum habent affinitatis cum ea quam modo explanavimus.

DISSERTATIO II.

De Virtutibus moralibus.

VIRTUTES illæ dicuntur *morales* quæ mores humanos, eorumque rectitudinem primario respiciunt. Quatuor sunt præcipuæ, nimirum prudentia, fortitudo, temperantia & justitia. *Cardinales* nuncupantur, tum quia his, veluti cardinibus, tota vertitur vitæ honestè & laudabiliter instituenda ratio; tum quia ceteræ virtutes ad eas quatuor revocantur, usque subserviunt. Quia de jure & justitia specialem habuimus Tractatum, de tribus tantum aliis virtutibus cardinalibus hic breviter dicturi sumus.

CAPUT PRIMUM.

De Prudentia.

PRUDENTIA est virtus quâ cognoscitur & iudicatur, quid juxta honestatis rationem, divinæque legis præscriptum agendum sit, vel fugiendum. Ad perfectam prudentiam septem sunt necessaria, quæ idcirco dicuntur partes *integrantes* prudentiæ, nempe *memoria, intelligentia, providentia, solertia, docilitas, circumspexio & cautio.*

Memoria est præteritorum eventuum recordatio quâ plurimum nititur prudentia: ex præteritis enim eventibus sæpè colligitur quid in similibus circumstantiis agendum sit. Unde apud Job dicitur: *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* (Cap. 12. v. 12.)

Intelligentia est accurata & solers consideratio, quâ intelligitur quid sit in unaquaque actione honestum, Deoque acceptum.

Providentia est consideratio futurorum eventuum qui ex suscepto opere sequi possent, juxta illud Deut. *Gens absque consilio est & sine prudentiâ; utinam saperent & intelligerent, ac novissima providerent!* (Cap. 32. v. 28.)

Solertia est ea animi sagacitas quâ facillè apprehenditur quibusnam viis ad propositum finem tutius certiusque perveniri possit.

Docilitas est affectus mentis, aliorum consilia vel monita de rebus agendis ultrò exquirentis, vel accipientis. Hæc enim una est ex peculiariibus prudentiæ dotibus, alios consulere, & discernere utrum quæ ab aliis suggeruntur, proposito fini congruant, eaque, si opus fuerit, suscipere, posthabita propriâ opinione. Hanc cordis docili-

litatem à Deo postulabat sapientissimus Salomon: *Dabis servo tuo cor docile.* (Lib. 3. Reg. 3. 9.)

Circumspexio est maturâ omnium circumstantiarum consideratio, ut prudenter statui possit quid expediat, habitâ ratione temporis, loci, personarum, &c.

Cautio denique est diligens malorum & impedimentorum discussio, quæ fini assequendo possunt obstat, ut declinentur & removeantur.

Quæres, quam vitia prudentiæ sint opposita.

Resp. *Prudentiæ* potissimum opponuntur 1°. *præcipitatio*: quo vitio laborant qui ad suscipiendum & aggrediendum aliquid operis statim ex impetu voluntatis sese ferunt, citra præmissam de honestate operis, de modo & ordine exequendi, de incommodis præcavendis congruam deliberationem; 2°. *inconsideratio* quæ diligentem refugit eorum discussionem, quæ ad rectè judicandum necessaria sunt; 3°. *inconstantia* sive desultoria consilii citra causam sufficientem mutandi facilitas: præcipit enim prudentia ut, quando propositum maturè & justè susceperis, iudicio tuo firmiter inhæreas, neque ab eo leves ob ratiunculas dimovearis; 4°. *negligentia*, sive rem maturè diligenterque deliberatam opportuno tempore exequendi incuria; 5°. *astutia* quâ scilicet aliquis, ut finem sibi propositum assequatur, vias excogitat & adhibet ad alios decipiendos accommodatas: id enim prohibet & detestatur prudentia christiana.

CAPUT II.

De Temperantia.

TEMPERANTIA est virtus quâ in usu rerum quæ sensuum delectationem movent, regitur appetitus voluntatis juxta divinam legem rectamque rationem. *Habet*, inquit Augustinus, *vir temperans in rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem, quantum sat est, usurpat utentis modestiâ, non amantis affectu.* (Lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 21. tom. I. pag. 702. n. 40.)

Duæ sunt temperantiæ partes præcipuæ, nimirum *sobrietas & castitas*. *Sobrietas* est potûs cibi que usus intra limites à ratione & lege divina præscriptos coërcitus. Cibus autem utendum esse, quasi medicamenti quibus sustentetur corporis animique valetudo, docet lex divina. *Hoc me docuisti*, inquit Augustinus Deum alloquens, *ut quemadmodum medicamenta sic alimenta sumpturus accedam.* (Lib. 10. Confess. cap. 13.) In alimenterum igitur usu tria sunt præcavenda; primum, ne valetudini noceat; secundum, ne ultra necessitatem ipsis indulgeatur; tertium, ne etiam in necessariis voluptas dominetur; hinc ab Innocentio XI an. 1679, & à Clero Gallicano an. 1700, damnata est ista propositio: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.*

Castitas dividitur 1°. in conjugalem quæ voluptatem carnalem intra legitimos matrimonii fines continet; 2°. in vidualem quâ in perpetuum rejici-

tur delectatio quæ ex matrimonii usu percepta fuerat; 3°. in virginalem quâ sese aliquis ab omni impuræ voluptatis contagio integrum servat.

Quàm autem grave sit peccatum castitati oppositum, satis declarat Apostolus his verbis: *Omnis fornicator aut immundus... non habet hereditatem in Regno Christi & Dei.* (Ephes. 5. 5.) Summopere igitur curandum est, *ut integer spiritus, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.* (1. Thessal. 5. 23.) Quod ut assequamur, continentia à Deo cuius est donum, assiduis precibus flagitanda est, corpus jejuniis domandum, fugienda mulierum colloquia & aspectus, licentiorum hominum consuetudo, obscenarum imagines, ludi scenici, choreæ, saltationes; hæc enim quantum vel ipsos fortes viros emolliant, & impuris ignibus inflamment ad turpia, tristibus compertum est exemplis.

CAPUT III.

De Fortitudine.

FORTITUDO est virtus quæ animum juxta rectæ rationis normam ita moderatur circa ea quæ ardua sunt & terribilia, ut nec timore frangatur, nec temerè quidquam audeat: hæc igitur virtus & timorem coërcet, ne mens periculi metu victa aliquid indecori aut minus honesti agat, & audaciam temperat, ne homo plus ausit, quàm sua det recta ratio.

Deo sunt fortitudinis actus, *aggressio & permissio*. Aliquando enim exigit ratio, ut fortiter impugnentur qui bono contumaciter obstitunt; interdum etiam postulat ut sustineantur gravia incommoda, quibus viri probi ab improbis consue-

tari solent. Perfectionem esse præstantiorem fortitudinis actum quam aggressionem, docet S. Thomas; difficilius est enim in malis jam prementibus immotum stare, quam aggrediendo iis sese exponere. Præsentia quippè sunt, cum tolerantur; futura verò tantum quando ipsorum periculis nos objicimus. Unde concludit S. Doctor eximium fortitudinis actum esse martirium, quod pro nomine Christi certatim perpeffi sunt tot Christiani. Hinc eos sic compellat S. Cyprianus: *Quibus vos laudibus prædicem, fortissimi fratres? robur pectoris vestri, & perseverantiam fidei quo præconio exornem? tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam questionem, nec cessistis suppliciis, sed potius supplicia cesserunt.* (Epist. 8. pag. 16.)

Duas virtutes sibi conjunctas habet fortitudo, nimirum *patientiam & perseverantiam*. Patientia est virtus quâ mala præsentia invicto animo tolerantur. Eam nobis necessariam esse sic docet Apostolus: *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem.* (Hebr. 10. 36.) Perseverantia est virtus quâ in exequendo bono opere, donec perficiatur, firmiter perstat aliquis, & molestias ac difficultates superat, quæ ex operis diuturnitate nascuntur.

Fortitudini opponitur per *excessum* temeritas, seu præceps audacia quâ contra rectæ rationis consilium adeuntur pericula; per *defectum* verò ignavia five animi mollities, quâ deterretur aliquis ne iis periculis sese exponat, quibus pro tempore & loco sese objicere potest & debet.

Quæres 1°. an seipsum occidere sit actus veræ fortitudinis.

Resp. Qui seipsum interimit, non fortitudinem, sed animi abjectionem probat. Cur enim sibi violentas infert manus? nisi quia vel tedium vitæ, vel infortunia, morbos, egestatem, aut alia hujus vitæ mala patienter tolerare non potest. Qua in

re ignaviam sapiens quisque deprehendet, non fortitudinem quæ in malis & ærumnis strenuè constantemque perferendis sita est. Hinc de famoso Catoe sic pronuntiat Augustinus: *Non patientiâ, sed potius impatientiâ se peremit; non enim hoc fecisset, nisi victoriam Cesaris impatienter tulisset. Ubi est fortitudo? cessit, succubuit.* (Lib. 19. de civit. Dei, cap. 4. n. 4. tom. 7. pag. 547 & 548.) Hinc præclare Martialis:

Rebus in adversis facile est contemnere vitam;
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Præterea actus ille veræ fortitudinis nomine prorsus indignus est, qui prohibetur à Deo, gravemque ipsi infert injuriam: atqui sui ipsius occisio 10. prohibetur à Deo, nempe hoc Decalogi præcepto: *Non occides*; quibus verbis non minus nos ipsos, quam proximum interficere vetitum est, quia non plus juris habet homo in propriam, quam in proximi vitam. *Si non licet privatâ autoritate, inquit Augustinus, hominem occidere vel nocentem, . . . profecto etiam qui seipsum occidit homicida est.* (Lib. 1. de civit. Dei, cap. 17. ibid. pag. 17.) 2°. Gravem infert Deo injuriam qui seipsum interficit; Deus enim summus est vitæ & necis arbiter: *Tu es, Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem.* (Sap. 16. 13.) *Ego occidam, & ego vivere faciam.* (Deut. 32. 39.) Divinam igitur auctoritatem sibi arrogat qui seipsum occidit; sceleratè ergo, non fortiter agit.

Mortem sibi quidem consciverunt nonnulli homines in factis Codicibus, & Historiâ Ecclésiasticâ celebrati. Sic Samson, concussis fortiter templi columnis, ipse cum Philistiis obrutus est; (Lib. Judic. 16. 30.) sic Eleazar sese elephantis supposuit, cujus mole oppressus interiit; (1. Machab. 6. 46.) sic etiam S. Apollonia in flammis quibus consumpta est sese coniecit. Sed mortem sibi

intulerunt, non propria auctoritate, at inspirante Deo qui supremus est, vita nostra dominus. Nec Samson aliter excusatur, inquit Augustinus, quod seipsum cum hostibus ruinam domus oppressit, nisi quod latenter Spiritus Sanctus hoc jussisset, qui per illum miracula faciebat. (Lib. I. de civit. Dei, cap. 21.) Idem sentiendum de his Christi sponsis, quae in ignem praecipites sese dederunt, propter grave fidei vel castitatis periculum: Hoc fecerunt, ait Augustinus, non humanitas decepta, sed divinitus iussae; nec errantes, sed obedientes; sicut de Samson non fas est aliud credere; (Ibid. cap. 26.) eum quippe Apostolus Sanctis annumerat. (Hebr. 11.) Eleazarus autem mortem non sibi directe conscivit; sperare enim potuit se prius recessurum, quam humi procumberet elephantis, vel illud animal in dexteram vel sinistram partem casurum;

Quaeres 2°. an duellum sit actus fortitudinis. Resp. singularia haec certamina propria & privata auctoritate suscepta, non vere fortitudini, sed impotenti furori adscribenda esse. Fiunt enim 1°. contra legem divinam quae homicidium prohibet; 2°. contra auctoritatem Dei ad quem vindicta pertinet, & cuius proinde iura usurpant, qui privato certamine congregantur; 3°. contra Regum nostrorum edicta, praecipue Ludovici Magni qui anno 1643 fancivit, ut qui duello conflingerent, tanquam laetae divinae & humanae maiestatis rei haberentur, & christianam sepulturam carerent; 4°. contra plurima Ecclesiae decreta quae gravissimis in transgressores poenis constitutis, duellum prohibuerunt. Illud Tridentina Synodus vocat detestabilem usum, fabricante diabolo, introductum, in cruentam corporum morte, animalium etiam perniciem lucretur. (Sess. 25. de reform. cap. 19.)

5°. Contra rectam rationem quae clamat non deferendam esse vitam, nec alteri eripiendam,

ne umbratilis offensa remaneat inulta; 6°. tandem contra patriam bonum, cui per huiusmodi certamina rapiuntur plurimi nobiles & ingenui viri, quorum opera in bello & pace uteretur. Siquidem non tantum pretiosi sanguinis, ait clarissimus Rollin, longa bella exhauriunt, quantum, saviente duellorum licentia, cruenta pax absument: neque enim grassatur, ut plurimum, haec delicata insanae gloriae cupiditas per abjecta & vilia capita; sed insidet in optimo quoque & generosissimo, ipsumque florem nobilitatis depopulatur, hoc est praecipuam spem posteritatis, & certissimum Imperii columnen evertit. (Opuscul. tom. 2. pag. III.)

Utramque hanc quaestionem fusius expositam, & quae obijci solent difficultates solutas videre est in parte morali Institutionum Philosophicarum, quae in usum Dioecesis Lugdunensis editae sunt.

DISSERTATIO III.

De Virtutibus theologicis.

TRES sunt virtutes theologicae, nempe fides, spes, caritas. Theologicae ideo dicuntur, quod circa Deum, tanquam objectum sibi proprium, versentur. In hoc consistit ratio virtutis theologicae, ait S. Thomas, quod Deum habeat pro objecto. (2. 2. q. 17. art. 5. in corp.) De singulis nunc speciatim agendum.